

‘Doku’nuşlar’ Tekstil Sergisi Üzerinden Tekstil Sanatında Mekan, Malzeme, Biçim İlişkisi

Vildan TOK DEREÇİ *

Özet

Bu makale, iki kişilik ortak bir çalışmanın ürünü olan ‘Doku’nuşlar’ Tekstil Sergisi’nin ardından, yaratı süreci ve sergileme sırasında sorgulanan mekan-malzeme ve biçim birlikteliğini tekstil sanatçısı yaklaşımıyla ele alan bir değerlendirmeye dayanmaktadır.

‘Doku’nuşlar’ Tekstil Sergisi, iki tekstil sanatçısının tarihi bir mekan olan Nakkaş Sarnıcı’nın heybetinden, ışığından, gölgesinden, dokusundan ve hatta kokusundan ilham alarak mekan için bir şeyler tasarlamak fikrinden ortaya çıkmıştır.

Bizans döneminde inşa edilmiş olan 1400 yıllık tarihe sahip sarnıçta gerçekleştirilen sergi, mekanın egemenliğinde ve etkisinde malzeme, yüzey ve biçim oyunlarının sorgulandığı, geometrik formların içinde gizlenen organik detayları vurgulayan tekstilin ana malzemesi ve tamamlayıcı öğeleri ile birlikte, doku ve yüzey arayışlarının üç boyutlu tekstillere/tekstil heykellere dönüşmesi sürecini anlatmaktadır.

Serginin yaratı sürecinde, tekstil sanatının kendi içindeki oluşumları sorgulanırken aynı zamanda diğer disiplinler ile ilişkisi üzerinden yenilik arayışını sürdüren bir yöntem izlenmiştir. Bu yöntemdeki temel yaklaşım olan deneysellik ve rastlantısallık yaratı sürecinde merak, heyecan ve motivasyonu arttırırken bir yandan da çözülmesi gereken birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Süreç bu haliyle yaratıcı sorun çözme yöntemi ile yönetilmiştir.

Bu yaklaşımla makalede, günümüzde tekstil sanatında mekan, malzeme ve biçim birlikteliğinin sorunları ele alınarak, 21. yüzyıl sanatında üç boyutlu tekstillerin mekan algısındaki güçlü etkisi irdelenmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Tekstil Sanatı, Disiplinlerarası, Yerleştirme Sanatı, Plastik Sanatlar, Yaratıcılık.*

The Relations of Space, Material, Form in Textile Art through the ‘Textural Touch’ Textile Exhibition

Abstract

This paper is based on an evaluation of space-material and form association investigated during the creation process and exhibiting, from the perspective of Textile Artist, after the launch of ‘Textural Touch’ Textile Exhibition which was a collaborative work created by two artists.

‘Textural Touch’ Textile Exhibition is emerged from the idea of designing something through the inspiration of the grandeur of the Cistern Nakkaş which is a historical place, of its light, shadow, texture and even of its smell.

Realized in a cistern that was built during the Byzantine period and has a history of 1400 years, this exhibition with the influence of its space where plays of material, surface and form are questioned, with the essential material of textile and its complementary elements which emphasize organic details hidden inside geometric forms; relates the pursuits for texture and surface, the process of them transforming into three dimensional objects/textile sculptures.

During creative process of the exhibition, while formations of textile art in itself are questioned, a method for sustaining the search of innovation on textile art’s relationship with other disciplines is followed. Experimentalism and accidentalness which were the principal approaches of this method have increased curiosity, great interest and motivation but on the other hand has brought along many problems that need to be solved. The process in its own plight had been managed through creative problem solving methods.

Through this approach, while current problems of space - material and form togetherness are being addressed in the paper, the powerful influence of three dimensional textiles in 21st century art in the perception of space is investigated.

Keywords: *Textile Art, Interdisciplinary, Installation Art, Plastic Arts, Creativity.*

Giriş

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tekstil, zengin el sanatları geleneği ile çağdaş sanat yaklaşımları ve teknolojinin de olanaklarından etkilenen bir plastik sanat dalı olarak kabul görmeye başlar. Bu alanda tasarlanan üç boyutlu çalışmaların bir kısmı son dönemde Plastik Sanatlar kapsamında değerlendirilmekle birlikte, sanatçının yaklaşımı, işin sergilendiği mekan ve sergileme şekline göre ise bir kısmını da Lif Sanatı, Arazi-Doğa Sanatı, Çevre-Çevresel Sanat, Yerleştirme Sanatı vb. yeni sanat akımı ve yaklaşımlar çerçevesinde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırma yine kullanılan malzeme birlikteliği, üretim tekniği, estetik ve sembolik işlev öğeleri üzerinden yapıldığında serbest tekstiller, tekstil heykeller gibi isimler ile adlandırıldıkları görülmüştür. Mekan ve sergileme şeklinin bu anlamda fikrin oluşma ve tasarlanma sürecinde ilk aşamadan itibaren etken rol oynadığı 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi bu makale kapsamında ele alınmıştır. Bu yaklaşımda çalışmaların sergileneceği mekan, görsel, duyuşsal ve işitsel algıda tasarıma etki eden önemli bir öge olarak karşımıza çıkar.

Plastik Sanatlar kapsamında değerlendirilen tekstil sanatının üç boyutlu çalışmaları çoğunlukla kavramsal ifade biçimi başta olmak üzere, malzeme, teknik, doku, renk gibi biçimi tasarlamada etken öğeler ve bunların birbirleri ile ilişkileri üzerinden değerlendirilmektedir. Bir diğer değerlendirme kapsamı da resim ve heykel sanatları başta olmak üzere diğer disiplinlerle olan ilişkisi ve etkileşimi konusudur. Konuya sergi üzerinden yaklaşım bu iki değerlendirmeyi de kapsamaktadır.

'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi üzerinden Tekstil Sanatında mekan – malzeme – biçim birlikteliği, yaratıcı birey yaklaşımı, sergi yaratma süreci ve tekstilin diğer disiplinler ile olan etkileşimi kapsamında da ele alınmıştır.

Mekan Algısı ve Tekstil Mekan İlişkisi

Mekan kavramı farklı alanlarda çeşitli şekillerde pek çok kez tanımlanmıştır. Hassol'un (1990: 25) tanımıyla mekan, kişiyi çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde çeşitli eylemlerini sürdürmesine elverişli olan bir boşluktur. Wrigt ise, mekanın algıdaki etkisini destekler gözükten tanımı ile "mekan,

içinde bulunduğumuz alanın ruhu" (Kahvecioğlu, 1998: 31) demektedir. Sergi mekanı olan sarnıcın koridoru, sütunları, duvar dokusu ve zemini mekanı oluşturan yapısal öğelerdir. Bu öğeler aynı zamanda zihinsel süreçte tarihi olma özellikleriyle ait olduğu döneme gönderme yapmaktadır. Sarnıçta mekanın bütünü oluşturulan şey ise, önce görsel algı olmak üzere dokunsal, işitsel hatta koku alma algımızla mekanın bizde yarattığı algının bütünü olarak ifade edilebilir.

Mekanı oluşturan tüm öğeler, üstlendikleri rollere göre algıda mekanı sınırlar, böler, birleştirir veya ayırırlar. Yapısal öğeleri kullanarak algıyı güçlendirmek, yönlendirmek daha çok mimarlık alanını ilgilendirirken, mekana müdahale etmeden, ancak onu oluşturan tüm öğelerin varlığı göz önünde bulundurularak mekan için tasarım yapmak ve tasarlanan tekstillerin mekan ile ilişkisi bu makalenin konusu kapsamında ele alınmıştır.

Lang (1987: 86-110), algılamanın iki süreçten oluştuğundan bahseder. Bunlar duyuşlarımıza dayalı duyuşsal süreç ve bilgiye dayalı zihinsel süreçtir. Duyuşsal süreç, çevreden gelen bilgileri ve verileri duyuşlarımız aracılığı ile yorumladığımız süreçken, zihinsel süreç bunun devamında duyuşlarımız ile edindiğimiz veya fark edemediğimiz çevresel bilgileri ancak yaşanmışlığa bağlı olarak kavramsallaştırdığımız ve bu yolla zihnimizde oluşturduğumuz süreçtir (Kahvecioğlu, 1998: 33). Bu bakımdan sergi mekanında olduğu gibi algıdaki duyuşsal ve zihinsel süreçler mekanın algılanmasında önemlidir.

Duyuşsal süreçte ilk adımı oluşturan görsel algı, tarihi sarnıcı algılamada da ilk adımı oluşturmuştur. Işığın gücü, yönü, doğal veya yapay oluşu, sergi mekanını görsel olarak algılamada etkilidir. Dolayısıyla ışık, sergideki malzeme, doku, biçim ve uzaklıkların algılanmasında da etken olmuştur.

Meiss (1970: 419) ve Ittelson (1990: 15) mekanda algı çeşitlerinin birlikteliğiyle duyuşsal ve zihinsel süreçlerin güçlendiğine ve görsel, işitsel, kokusal ve dokunsal algı bütünlüğünün mekanı da bütünsel olarak algılamada etkili olduğuna değinmektedir. 'Doku'nuşlar' Sergisinde oluşturulan mekan ve tekstil birlikteliğinde izleyiciye sunulan algı da

bütünsel algı sürecini destekleyen bir örnek teşkil etmektedir.

Tekstil - Mekan İlişkisi

20. yüzyıldan itibaren üç boyutlu tekstiller, tekstil heykeller ve serbest tekstiller çağdaş sanat müzelerinde, galerilerde ve sanatın var olduğu farklı alan ve mekanlarda yer almaya başlamıştır. Bu bağlamda tekstil mekan ilişkisini; *mekana etki eden tekstiller, mekandan etkilenen tekstiller, mekanı tasarlayan tekstiller ve mekanda yer alan/sergilenen tekstiller* olarak sınıflandırabiliriz. Dolayısıyla Tekstil Sanatına ilişkin çalışmaları, ilişki kurduğu mekanın/alanın yapısal ve duyumsal özelliklerine ve mekan ile etkileşimine göre farklı akım, yaklaşım ve uygulama sınıfına dahil ederek adlandırabiliriz.

İstanbul'da Sultanahmet'te bulunan Nakkaş Sarnıcı'nda 16-30 Kasım 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisinde on dört parça iş sergilenmiştir. Sergi, iki tekstil sanatçısının mekan-tekstil ilişkisini sorguladığı yaratı sürecinin çıktıları olan kütsel formlarda doku, yüzey ayrıntıları ile malzeme oyunlarındaki arayışa dikkat çekmiştir. Sergi aynı zamanda izleyicide oluşan duysal sezilerin kaynağı olan tekstil-lif dokusunun mekan ve ışıkla olan uyumunu da düşündürmüştür. Sergideki işleri mekandan etkilenen/meکان ile ilişki kuran tekstiller olarak adlandırabiliriz. Sergi üzerinden tekstil sanatı ve mekan ilişkisine, tekstilin mekandaki önemine değinerek göz atabiliriz.

Tarihsel süreçte tekstil, insanoglunun korunma ve barınma ihtiyacını karşıladığı mekanın kendisini oluşturmuştur. Bu kapsamda çoğunlukla keçe kullanılarak veya farklı kumaşların birlikteliği ile barınmak amacıyla yapılan çadırları, mekanın kendisini yapısal ve görsel olarak tasarlayan tekstiller olarak adlandırabiliriz.¹ İç mekanlarda ise tekstil, işlevsel rolünün yanında insan yaşamına keyif ve değer katma rolüyle estetik işlev yüklü en önemli malzeme olarak kabul edilebilir. Bugün de tekstil malzemesi günlük yaşamda mekan ile ilişki kuran en yaygın malzemedir. Tekstil malzemesi ve üretme teknikleri sayesinde elde edilen farklı doku, renk ve yüzeyler mekanı algılamada daha sıcak, büyük, geleneksel, modern vb. etkiler uyandırarak duysal

ve zihinsel algı süreçlerinde etken olurlar.

Tekstil Sanatı kapsamında 1962'de ilki yapılan Lozan Tekstil Bienali ve sergilenen serbest tekstiller, tekstil sanatını geçmişteki dekoratif rolünden çıkartıp plastik sanat nesnesi sınıfına dahil etmede önemli bir başlangıç olmuş, bu adımla tekstiller sergilendikleri, var oldukları mekanlar ile yeni bir anlatım dili ile etkileşim içine girmişlerdir.

Bir başka açıdan tekstil-mekan ilişkisi 1960'lardan başlayarak Arazi-Doğa Sanatı, Performans Sanatı, Yerleştirme Sanatı ve Çevre Sanatı gibi yeni sanat hareketleri ve bunlara ilişkin çalışmalar üzerinden de sorgulanabilir. Bu yeni yaklaşımlar ile işler, galerilerde sergilenmekten çıkarak yaşam alanlarında ve doğada yer almaya başlar. Bu gelişmeler paralelinde tekstil sanatı ve serbest tekstiller de zaman içinde farklı akım ve anlatım biçimleri kapsamında dış mekan ve doğa ile ilişki kurmaya başlamıştır. Bu bağlamda birçok sanatçı çalışmalar üretirken, Cristo Javacheff ve eşi Jeanne-Claud'un tekstili alışılmadık biçimde ve boyutta kullanarak görsel olarak güçlü, kumaşlarla kapladıkları devasa alanlar ve yapıtlar dikkat çekicidir. Cristo ve Jeanne-Claude'un yaptığı 400 yıllık Paris köprüsünü akan kumaş bir şelaleye dönüştürmekten çok mimari-mühendislik ve sanatın işbirliğinde yıllarca süren bir tasarımın yüzlerce kişi ile uygulanmasına dayanan bir performans sanatı olarak tanımlanmıştır (Constantine ve Reuter, 1997: 47). Bu çalışmalarda mekan ve tekstil birlikteliği yeni bir anlatım biçimi/aracı olarak kullanılır ve çağdaş sanat alanında performans sanatı kapsamında değerlendirilir. Tekstil-mekan ilişkisini mekanları kaplayan, bir yönüyle dönüştüren bu çalışmalar üzerinden değerlendirdiğimizde; resim 1 ve 2'de görülen "The Pont Neuf Wrapped" ve "Wrapped Trees" adlı performans çalışmalarını *mekandan etkilenen, mekanı etkileyen*, daha kesin bir ifadeyle *görsel ve kavramsal olarak mekanı tasarlayan tekstiller* olarak adlandırabiliriz. Aynı zamanda bu çalışmalar, tekstil ve mekan ilişkisinin yeni bir anlatım, kavram ve algı yarattığı disiplinlerarası yaklaşımın ürünü çalışmalar olarak da nitelendirilebilir.

Resim 1. Christo, 'The Pont Neuf Wrapped' (Sarılmış The Pont Neuf), 1975-85.

Resim 3. Carole Andrews 'Sentinel' (Nöbetçi), 2005.

Resim 2. Christo and Jeane Claude, 'Wrapped Trees' (Sarılmış Ağaçlar), 1997-98.

Resim 4. Caroline Murphy, 'Untitled' (İsimsiz), 2001.

Arazi Sanatı veya Çevre Sanatı kapsamında tekstil malzemesi kullanılarak tasarlanan çok boyutlu çalışmalarda, resim 3 ve 4'de görüldüğü gibi, çoğunlukla baskın tasarım öğesi, malzeme ve doku birlikteliği olarak gözlenmektedir. Renk, genellikle arazi ve çevre ile tasarlanan nesne arasındaki uyumu sağlayan eleman rolünde kullanılmıştır. Mekan 'Doku'nuşlar' Sergisinde olduğu gibi burada da doku, renk ve biçim tasarımına etki eden, yön veren etken unsur olarak görülmektedir.

Geliştirilmiş tekstillerin kullanımıyla tasarlanan birçok mekan, hem yapısal hem de görsel olarak değerlendirildiğinde *mekanı tasarlayan tekstiller* grubunda dikkat çekmektedir. Özellikle belli bir süreliğine mekan gereksinimini karşılamak için çözüm önerisi olarak tasarlanan 'Cidde Havaalanı Hac Terminali' ve 'Antwerp'teki Takımadalar' (Archipelago in Antwerp) bu gruba dahil edilebilir (Resim 5). Bunların yanında yine tekstil malzemesinin yapısal ve görsel olarak baskın rol aldığı birçok mimari proje, mekanı tasar-

layan tekstiller grubuna örnek gösterilebilir. Bugün mimari alanı, cam elyafı ve polyester gibi birçok geliştirilmiş malzeme mekanların temel yapı elemanı olarak kullanırken aynı zamanda, transparan yapılarıyla ışık ve ısıdan yararlanma noktasında da avantaj sağlayan bu yapılar ile çözüm odaklı öneriler sunmaktadır. Tekstil-mekan ilişkisi, görsel algıdaki baskın tasarım öğesi açısından değerlendirildiğinde bu gruptaki tekstillerde biçim- malzeme birlikteliği dikkat çekicidir.

Resim 5. Architects of Air, 'Archipelago in Antwerp'
(Antwerp'teki Takimadalar), 1999.

Öte yandan tekstil malzemesinin yapısını üretme/ oluşturma teknikleri olarak bilinen dokuma, örme, bağlama, keçe vb. teknikler, bu yapıların üzerine yapılan baskı, işleme, applike gibi yüzey bezeme ve tasarlama işlemleri günümüzde dijital teknolojiler ve geliştirilmiş bitim işlemleri ile buluştuğunda estetik ve pratik değer taşıması bakımından zengin olanaklar sunmaktadır. Bu haliyle tekstilin plastik sanatlar alanında kabul görüp yaygınlaşması, serbest anlatımların, işlevsel ve estetik ifadelerin farklı mekanlar ile ilişki kurmasına da olanak sağlar.

Son olarak tekstil-mekan ilişkisi grubunda *mekanda yer alan/sergilenen tekstilleri* ele aldığımızda, mekan ile etkileşim kurmaksızın galerilerde sergilenen, çoğunlukla malzeme, biçim ve kavramsal anlatım olarak mekanın yapısal ve görsel öğelerini gölgede bırakan çalışmaları örnek verebiliriz.

Çalışmamıza konu olan 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisini

bu kapsamda şu iki yaklaşım üzerinden değerlendirdiğimizde, sergiyi oluşturan tüm tekstil işlerini bir bütün (kompozisyon) olarak değerlendiren ilk yaklaşım ve her bir işi kendi içinde doku-malzeme-biçim-renk-doku vb. öğelerin ilişkisi üzerinden değerlendiren ikinci yaklaşım olarak ele alabiliriz.

Resim 6. 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi'nden genel görünüm, 2013.

Resim 6'da bütünü görüntülenen 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisini, *mekandan etkilenen ve mekan için tasarlanan tekstiller* olarak adlandırdık. Çalışmaların üç boyutlu kütleli duruşları ve biçimlendirmede kullanılan malzeme ve yöntemlerin işleri heykel alanına yaklaştırması, mekanın yapısal ve dokusal özellikleri ile bütünlük sağlayarak, asıl kompozisyonu mekan ve yapıtların toplamı olarak algıya sunmuştur. İşleri bu haliyle mekandan etkilenen, algıda mekanı yeniden tasarlayan tekstiller olarak da nitelendirebiliriz.

Resim 7. 'İsimsiz', 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi, 2013.

Resim 8. 'İsimsiz', 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi, 2013.

Resim 7 ve 8'de yer alan işlerin mekan ile ilişkisi tek tek değerlendirildiğinde; mekan ile ilişki kurmada benzerlikler gözlenmekle birlikte, her bir işin biçim, doku, ışık, gölge, malzeme ve sergilenme şekli mekan ile etkileşimde farklı ayrıntılar içermektedir. Doku ve malzeme birlikteliği öne çıkarken, biçimlerin heykelimsi yapıları da işleri algıda mekana baskın kılan özellik olarak ifade edilebilir. Tek başına her bir iş daha çok *mekandan etkilenen tekstiller* grubuna dahil edilebilir.

Tekstil Sanatında Malzeme-Biçim İlişkisi

Akbostancı'nın (1999: 8-18) bildirdiğine göre, tekstil, lif ya da lif haline getirilebilen her türlü malzemeden çeşitli yöntemlerle meydana getirilen, şekillendirilebilen yapılardır. Tekstillerin üretim anında üç boyutlu ya da rölyefli yapılar halinde üretimlerinin yanında, üretilmiş düz tabakaların da çeşitli tekniklerle plastik yapılara kolayca dönüştürülebilir oluşları yapısal açıdan ve ifade bakımından zengin olanaklar içermektedir. Bu nedenle tekstiller, biçim arayışında günümüzde plastik sanatlarda/sanat ve tasarım alanlarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Akbostancı, 1999: 8-18).

Tekstil sanatının gelişimi ve disiplinlerarası bağlamda yer bulma sürecine önemli bir katkısı olan Bauhaus okulunun bu gelişimdeki katkısı yadsınamaz. Daha sonra tüm dünyada etkileri görülen bu akım teknik-bilim-sanat etkileşimini gerçekçi bir düzeyde ele alarak özellikle dokuma

alanındaki çalışmaların önemine dikkat çekmiş işlevsel ve estetik değere dönüşümlerini desteklemiştir. Bauhaus'un 'Form işlevi izler' (Form follows function) ilkesi, tekstilin dekoratif anlatımdan uzaklaşarak plastik sanatlar içinde yer bulan disiplinlerarası bir alana dönüşümünde anahtar adım olmuştur.

Mimar ve tasarımcı Michele Caniato malzemenin tasarıma eşit olduğuna inandığını savunur (Beylerian ve Dent, 2005: 165). 21. yüzyılda birçok alanda olduğu gibi tekstil malzemesi alanında gerçekleştirilen gelişmeler ile sanat ve tasarım işbirliği sonuçları da Caniato'nun bu savunusunu destekleyen birçok örnekle doludur.

Gelişmiş teknolojilerin olanaklarıyla doğal ve sentetik liflerin birlikteliği ve kağıt, metal, karbon, cam gibi tekstil dışı malzemeler ile ipek, polyester gibi malzemelerin birlikteliği, tekstil alanında kullanılan malzeme çeşitliliği dikkat çekicidir. Bu birliktelik tekstil sanatında biçim arayışını tetikleyen ve besleyen en önemli etkidir.

Tekstil sanatında özellikle dokunmamış (nonwoven) yapılar, sentetik polimerlerden yapılan ısı ile şekil alabilen (termoplastik) köpükler, kağıt ve metaller üç boyutlu çalışmalarda temel yapı malzemesi olarak kullanılarak tekstil yapıların hacme dönüştürülmesini ve heykelimsi anlatımlara sahip olmasını desteklemektedir. Birçok doğal ve kimyasal malzemenin bitim işlemlerinde kullanımı da çok boyutlu tekstilleri yaratmada etkidir.

Tekstil lif ve yapılarında gerçekleştirilen yenilik ve bunların plastik olanakları birçok sanatçıya yaratma ve üretme süreçlerinde deneysel oyun oynama fırsatı sunmaktadır. Melez malzemeler, kompozit yapılar çalışma süreçlerinin yan yana getirdiği uzmanlık alanları ve yöntemlerinin birlikteliği ile tekstil çok disiplinli bir alan olarak kabul edilebilir.

Başta kumaş olmak üzere tekstil malzemelerinin yaşamın ilk anından itibaren insan ile sıkı ilişkisi, tekstil malzemesi ile gerçekleştirilen yaratıların izleyicide psikolojik duyuşsal bir algı yaratılmasına neden olmaktadır. Estetik işlevsellik olarak da tanımlayabileceğimiz bu algının oluşmasında ilk adımı biçim oluşturur.

Mekan-Malzeme-Biçim Birlikteliği:**'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi**

'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisinin gerçekleştirildiği sarnıcın 1400 yıllık geçmişe rağmen ayakta oluşu, dönemine ait öğelerin algıda duyumsal ve zihinsel süreçlere ait izler taşıması, mekana dokunmak, onunla ilişki kurmak adına bir şeyler tasarlama dürtüsüne neden olmuştur. Mekan ile ilişki kurma fikri, Sarnıcı sanatsal işlerin sergileneceği bir galeri olarak kullanmanın ötesinde oradaki görsel ipuçlarını tekstil malzemeleri ve teknikleri ile buluşturarak bütünsel algıda yeni bir birliktelik yaratma sürecini başlatırken, mekanın heybetine erişme endişesi işleri çok boyutlu tasarlama eğilimine neden olmuştur. Tekstil ana malzemeleri ve tamamlayıcı öğelerin kullanımıyla üç boyutlu tasarlanan işler, kullanılan malzeme ve tekniklerin etkisiyle görsel algıda tekstil heykel sınıfına yakın anlam öğeleri ile dikkat çekmiştir. Sarnıcın doğal dokusu ve rengiyle bütünleşmesi amacıyla kolay renklendirilebilir olması ve emici pamuklu yapısıyla tülbent kumaşı seçilmiştir. Tülbent bir yandan da yaşamın içindeki basit yapı ve kullanımıyla heykelimsi hacimlerin gösterişiyle zıtlık oluşturmuştur. Malzeme birliktelikleri ve dokuları hacme dönüştürmede ısı ile şekil alabilen sentetik köpük yapılar kullanılmıştır. Yüzey oluşturmada aranan zıtlık oyunu metal aksesuarların dokunuşlarıyla tamamlanmıştır. Bu halıyla alışılmış hallerinin ötesinde kullanılan malzeme birlikteliği ve görsel algıda oluşan heykel algısı yenilik arayışının hedefleri arasında sayılabilir. Bu bölümde; makalede ele alınan başlık ve yaklaşımlar çerçevesinde, yaratı süreci ve sergileme esnasında yaşananlar ve serginin görsel algıdaki etkisinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Mekanın ışık almıyor oluşu, ilk anda görme duyusu ile detayların algılanamayışı, bireyleri işitsel ve kokusal algılarıyla da mekanı algılamaya zorunlu kılmıştır. Yapay ışığın miktarı, mekanı algılamada gizemi arttırırken, yüzyıllardır ayakta duran heybetin sessizliğine dikkat çekmekte, başka bir ifadeyle, doku, renk ve yapısıyla anlattığı hikayeyi güçlendirmektedir.

Sarnıcın heybeti ilk andan itibaren yaratı sürecine ilham vermiş, tekstil işler ile ilişki kurarak bütünleşmesi de

her aşamada planlanmıştır. Resim 9 ve 10'da görüldüğü gibi tekstil işlerin rengi, mekan ile bütünleşmesi hedeflenerek aynı tonlarda tasarlanmış, seçilen renk, mekanın etkisinden dolayı neredeyse tasarımın belirleyici ilk öğesi olmuştur. Sarnıcın duvarlarındaki doğal dokular, renkler, sütunlar ve ahşap zeminin algıdaki sıcak etkisi mekanla bütünleşirken tekstil işlerde bu doğallıktan beslenen bir zıtlık göze çarpar. Metal malzemelerin geometrik formlarda kullanımı mekanın tamamında hakim olan doğallığa karşı bir malzeme zıtlığı oluşturmuştur. Bu zıtlık, ışık-gölge oyunları kapsamındaki

Resim 9. 'İsimsiz', 'Doku'nuşlar', 2013.

Resim 10. 'İsimsiz', 'Doku'nuşlar', detay, 2013.

doku ve biçim ilişkisini de güçlendirmektedir. Yine mekanın karanlık oluşu, işleri zeminden keskin bir şekilde ayırmaya-
rak doku ve yüzeylerin mekan ile bütünleşmesini destekle-
mektedir.

Serginin bütününde göze çarpan işlerin farklı boyutlar-
da ve biçimlerde oluşu, mekanın dikey-yatay hareketleriyle
ilişki kurmayı hedeflerken, aynı zamanda işlerin zemine yer-
leştirilmiş heykelsi duruşları da mekan ile ilişki kurmaları-
nı kolaylaştırmıştır.

Daha önce mekanda gerçekleştirilen sergiler göz
önünde bulundurulduğunda, çalışmaların sütunlar arasına
asıldığı veya kaideler üzerindeki şeffaf küpler içinde sergi-
lendiği gözlenmiştir. Bu sergileme biçimleri mekanı bir gale-
ri, sergileme alanı olarak kullanırken, 'Doku'nuşlar'da mekan
ile tekstil işler ilişkilendirilerek bir bütün oluşturulması he-
deflenmiştir.

Zemine sergilenen geometrik formların içindeki or-
ganik doku ve yüzey arayışları, izleyicide dokunma isteği
yaratarak dokunsal algıyı da sürece dahil etmiştir (Resim 10).

Yaratı sürecinin ilk anından itibaren tasarlanan biçim ve
yüzey ayrıntıları detayları görsel algı ve dokunsal algı arasın-
da zıtlık yaratmaktadır. İşlerin geometrik formları, kullanılan
malzemeler ve yüzey oluşturma teknikleri sayesinde işleri
heykel algısına yaklaştırarak, mermer veya taş etkisi yara-
tan formlar dokunsal algıda yarattığı yanılgı ve zıtlık hissi ile
mekan-malzeme ve biçim ilişkisindeki uyum ve zıtlık oyu-
nunu ortaya koymaktadır. Yontu tekniği ile geleneksel örme
teknığının aynı formda buluşması yine bu oyunun deneysel
bir şeklidir (Resim 11). Bu deneysel oyun, izleyicinin algısında
da sorgulayıcı bir yaklaşıma neden olmuştur.²

Biçimde baskın olan geometrik formlara plastik yüzey-
ler kazandırmak için malzemelere uygulanan teknikler ve
yüzey oluşturma teknikleri form ile birleştiğinde resim 11 ve
12'de görüldüğü gibi daha çok heykelsi anlatımı çağırıştır-
maktadır. Geometrik kütleleri biçime dönüştürmede, me-
kan ile ilişki kurmada tekstil malzemesi, en önemli tasarım
ögesi olarak kullanılmıştır.

Biçim nasıl ki görsel algıyı oluşturan ilk adımsa biçim
karakteristiklerini oluşturan en önemli öge de malzemedir.

Vurucu bir tasarım ögesi olarak rengi kullanmadan malzeme
ile yüzey ve dokular tasarlamak bu çalışmadaki en önem-
li oyun şeklidir. Renk, plastik ifade için önemli bir tasarım
ögesidir ancak bu sergide rengin baskın öge olarak kulla-
nılmaması, malzeme-biçim ilişkisini ön plana çıkaran, bir
yandan görsel vurgu elemanı olarak doğrudan biçimi algıya
sunan bir yaklaşım biçimidir.

Resim 11. 'İsimsiz', 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi, 2013.

Resim 12. 'İsimsiz', 'Dokunuşlar', Tekstil Sergisi, 2013.

Öte yandan plastik sanatların içerisindeki farklı disiplinlere ait malzeme ve teknikleri kullanarak işlerin biçim arayışında heykel disiplinine yaklaşması tekstil dokunuşlarında çözülmesi gereken sorunları da beraberinde getirmiştir. Kütlesel formları biçimlendirme arayışında ölçü, oran-orantı sorgulamaları esnasında heykel alanından görüş alınmıştır. Kütleleri biçimlendirme sürecinde zaman zaman heykel görünümüne yaklaşan formları tekstil malzemesi ve dokuları ile ilişkilendirmek güçleşmiştir. Tekstile ilişkin ayrıntı ve ifadelerin kütlesel formlara oranı, kendi içimizde heykel alanında tekstil malzemesi mi kullanıyoruz yoksa tekstil malzemelerini hacme dönüştürmede heykel sanatının yaklaşımından mı faydalanıyoruz sorularına neden olmuştur. Malzeme-biçim birlikteliği ve örtüşmesi olarak ifade edebileceğimiz bu sorun, aynı zamanda estetik algıyı oluşturmada da en önemli adımı oluşturmuştur. Dolayısıyla kütle, form, ışık, renk, mekan öğelerinin toplamı ve bunların birbirleri ile olan ilişkileri, yaratı süreci boyunca ve sergileme esnasında göz önünde bulundurulmuştur.

Üzerinde çalışılan bir diğer sorun, işlerin sergilenmesinde kullanılan taşıyıcı elemanların biçimi ve malzeme seçimi olmuştur. Bu konudaki arayışlarda işler ile mekan ilişkisini yabancılaştırmayacak çözümler üzerinde durularak, taşıyıcı parçalar bazı işlerde biçimin bütünlüğünü meydana getirmiştir. Taşıyıcı elemanlara yer yer işlerde kullanılan malzemeler ve doku detayları taşınarak bu haliyle taşıyıcı elemanlar da kompozisyonun bir parçası olarak tasarlanmışlardır.

Kısaca sergi yaratma sürecinde heykel disiplinine ait malzeme, teknik ve olanakların kullanılması yaratıcılık açısından özgün ve alışılmamış olana ulaşmayı kolaylaştırırken bir yandan da disiplinlerin sınırlarını belirsizleştiren bu yaklaşım, kendi içinde süreci sorun çözme yaklaşımıyla ele almayı gerektirmiştir.

Tarihi mekandaki sergide estetik değer yaratma arayışında öncelikle biçimi oluşturan tasarım öğelerinin kendi aralarındaki ilişki göz önünde bulundurulmuş, daha sonra da mekan-malzeme-biçim arasındaki belirli ve etkili bağıntı ile ifade edilmek istenen anlam güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Sergideki biçimler arasındaki doku, renk ve malzeme bakımından benzerlikler bütünü algılamaya ve büyük resmi ortak bir amaçta anlamlandırmaya yardımcı olmuştur.

Sonuç Yerine

Mekan ile ilişki kuran tekstiller olarak adlandırabileceğimiz 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi, bir yandan Plastik Sanatlar alanında son dönemde yer edinen Tekstil Sanatının önemine dikkat çekerken, bir yandan da disiplinlerarası birçok alanda olduğu gibi, Tekstil Sanatlarında da sınırların belirsizleştiği vurgusunu desteklemektedir.

Sergi her ne kadar Tekstil Sergisi olarak adlandırılmış olsa da, malzemelerin yan yana geliş şekli, tekstile ilişkin örme ve dikiş tekniği ile heykelimsi kütlelerin ve heykel alanına ait tekniklerin buluşması, taşıyıcı elemanların seçimi, işlerin yerleştirilme şekli, görsel algıda heykellere tekstil yaklaşımıyla mı dokunuldu yoksa tekstil heykeller sınıfına ait örnekler mi tasarlandı sorularına neden olmuş ve disiplinlerarası yaklaşımın çıktısı olarak sonuçlanmıştır.

İki kişilik ortak çalışma sürecinde bireysel yaklaşım ve deneyim farklılıkları, sürecin tamamı ve sonuç değerlendirildiğinde yapıcı bir paylaşım ve işbirliğine dönüşen yaratıcı sorun çözme yöntemi olarak tanımlanabilir.

Disiplinlerarası işbirliği ve yaratıcı sorun çözme yaklaşımı ile yaratı sürecini yönetmeyi gerekli kılan bu çalışma, rastlantısallık ve deneysel çalışma yönteminin özgün sonuçlarına ve çok boyutlu tekstillerin sergilendikleri mekan, çevre veya kurgu ile ilişkisinin önemine dikkat çekmeyi hedeflemektedir.

Notlar

- 1 Mekanı yapısal ve görsel olarak tasarlayan tekstiller grubu için bkz. Atasoy, N. (2002). *Otağ-ı Hümayun, Osmanlı Çadırları*, İstanbul: Koç Yay.
- 2 Mukadder Özgeç'in 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi izlenimi üzerine sergi kataloğu için kaleme aldığı yazısından bu alıntı, serginin izleyici algısında yarattığı sorgulama biçimine örnek olarak dikkat çekicidir. "... *Doku'nuşlar* adlı serginin izleyende-ki ilk etkisi bu: şaşırtmak. Yapıtların, taşıyıcı malzemeyi kendi bütünlüğü içinde eritebilmiş olmaları, taşıyanla taşınanın birlikteliği şaşırtıcı... Sert bir nesneye dokunacakmış gibi yavaşça parmağınızı değdirdiğiniz bir başka yontu gibi algılanan yapıtın verdiği sıcak bir yumuşaklık duygusu, üzerlerindeki anlamlandıramadığınız çiviler, raptiyeler gibi nesnelere hep görmeye alıştırdığımız bağlamların dışında, yabancı bir bağlamda görmek... Yontuların bildik gereçlerine; taşa, mermere, alçıya kumaş etkisi verilmeye çalışıldığını biliriz. Yontunun bu sert gereçlerine kumaşın dökümünü, yumuşaklığını, sıcaklığını geçirmek çabası vardır hep."

Kaynakça

- Akbostancı, İ. (1999). *Plastik Sanatlarda Tekstilin Yeri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi.
- Altuncu, D. (2013). *Mekan Algısında Duyuların Etkisi/ Manipülatif Mekanlar*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi 1. Uluslararası Sanat Sempozyumu Kitabı.
- Beylerian, G., Dent A. (2005). *Material ConneXion The Global Resource of New and Innovative Materials for Architects, Artists And Designers*, London: Thames&Hudson.
- Braddock Clark, S., O'Mahony, M. (2005). *Techno Textiles Revolutionary Fabrics For Fashion and Design*, London: Thames&Hudson.
- Constantine, M., Larsen, J. L. (1997). *Beyond Craft; The Art Fabric*, Tokyo: Toppan Printing Co.Ltd.
- Constantine, M. and Reuter (1997). *Whole Cloths*, Monacelli Press.
- Hasol, D. (1990). *Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Ittelson vd. (1970). *Psychology in Industry*, Oxford and IBM. Publishing.
- Kahvecioğlu, H. L. (1998). *Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Lang, J. (1987). *Creating Architectural Theory, The Role of Behavioral Sciences in Enviromental Design*, New York: Van Nostrand Reinhold.
- Meiss, V. (1990). *Elements of Architecture: From Form to Place*, Taylor&Franciss
- Scott, J. (2003). *Textile Perspevtive in Mixed Media Sculpture*, Ramsbury: The Crowood Press Ltd.
- Simon, C. (2011). *Textile Design*, London : Laurance King Publishing Ltd.
- Tunalı, İ. (2002). *Tasarım Felsefesine Giriş*. İstanbul: YEM Yay.

Görsel Kaynaklar

- Resim 1. Christo, 'The Pont Neuf Wrapped' (Sarılmış The Pont Neuf), 1975-1985.
- Simon, C. (2011). *Textile Design*, London: Laurance King Publishing Ltd.
- Resim 2. Christo and Jeane Claude, 'Wrapped Trees' (Sarılmış Ağaçlar), 1997-98.
- Simon, C. (2011). *Textile Design*, London: Laurance King Publishing Ltd.
- Resim 3. Carole Andrews 'Sentinels' (Nöbetçiler), 2001.
- Braddock Clarks, S., O'Mahony, M. (2005). *Techno Textiles Revolutionary Fabrics For Fashion and Design*, London: Thames&Hudson.
- Resim 4. Caroline Murphy, 'Untitled' (İsimsiz), 2001.
- Scott, J. (2003). *Textile Perspevtive in Mixed Media Sculpture*, Ramsbury: The Crowood Press Ltd.
- Resim 5. Architects of Air, 'Archipelago in Antwerp' (Antwerp'teki Takımadalar), 1999.
- Braddock Clarks, S., O'Mahony, M. (2005). *Techno Textiles Revolutionary Fabrics For Fashion and Design*, London: Thames&Hudson.
- Resim 6. Vildan Tok, İrem Sabanuç, 'İsimsiz', 'Doku'nuşlar'

Tekstil Sergisi, Nakkaş Sarnıç Sanat Galerisi, 2013, İstanbul.

Resim 7. Vildan Tok, İrem Sabanuç, 'İsimsiz', 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi, Nakkaş Sarnıç Sanat Galerisi, 2013, İstanbul.

Resim 8. Vildan Tok, İrem Sabanuç, 'İsimsiz', 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi, Nakkaş Sarnıç Sanat Galerisi, 2013, İstanbul.

Resim 9. Vildan Tok, İrem Sabanuç, "İsimsiz", 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi, Nakkaş Sarnıç Sanat Galerisi, 2013, İstanbul.

Resim 10. Vildan Tok, İrem Sabanuç, 'İsimsiz', 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi, Nakkaş Sarnıç Sanat Galerisi, 2013, İstanbul.

Resim 11. Vildan Tok, İrem Sabanuç, "İsimsiz", 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi, Nakkaş Sarnıç Sanat Galerisi, 2013, İstanbul.

Resim 12. Vildan Tok, İrem Sabanuç, 'İsimsiz', 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi, Nakkaş Sarnıç Sanat Galerisi, 2013, İstanbul.